

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ОБЛІКУ І АУДИТУ

Кафедра аудиту, ревізії та аналізу

**МІЖДИСЦИПЛІНАРНА
КУРСОВА РОБОТА**

на тему:

***«Економічна експертиза податку на доходи
фізичних осіб»***

Студентки групи ОЕЕм-11
напряму підготовки обліку і аудиту
спеціальності економічна експертиза

Похиляк О. П.

Керівник :

Національна шкала _____

Кількість балів: _____

Оцінка: ECTS _____

Тернопіль 2017

ПЛАН

ВСТУП

1. Податок на доходи фізичних осіб: економічна сутність та механізм стягнення.
2. Оцінка податку на доходи фізичних осіб.
3. Методика економічної експертизи розрахунків, пов'язаних із податком на доходи фізичних осіб.

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
1. Податок на доходи фізичних осіб: економічна сутність та механізм стягнення.....	6
2. Оцінка податку на доходи фізичних осіб.....	15
3. Методика економічної експертизи розрахунків, пов'язаних із податком на доходи фізичних осіб.....	20
ВИСНОВКИ.....	30
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	32

ВСТУП

Податок на доходи фізичних осіб є основним бюджетоутворюючим податком, який відіграє значну роль у перерозподілі доходів громадян та забезпеченні фіскальної достатності бюджету. За допомогою даного податку держава має можливість впливати на рівень доходів і накопичень громадян, він є соціальним регулятором, так як перерозподіляє доходи кожного члена суспільства, під час його сплати формуються взаємозв'язки платників з державою, так як кожен з них стає учасником бюджетного процесу щодо формування доходів держави.

Проблема оподаткування доходів фізичних осіб була завжди актуальною, що зумовлено його значенням. Нестабільність чинного податкового законодавство потребує подальшого дослідження проблеми механізму нарахування та стягнення податку на доходи фізичних осіб, який базувався б на діючих законних правилах, актуальних ставках оподаткування та можливостях щодо використання зниження бази оподаткування певним категоріям платників (застосуванням податкової соціальної пільги), виявлення впливу змін податкового законодавства на суму надходжень від даного податку до бюджету.

Метою курсової роботи є економічна експертиза податку на доходи фізичних осіб в Україні та оцінка надходжень податку до бюджету України, адже податок на доходи фізичних осіб – одне з основних джерел доходів бюджету держави, яке використовується для регулювання доходів і накопичень різних соціальних груп населення.

Збільшення кількості порушень податкового законодавства щодо сплати та нарахування податку на доходи фізичних осіб в Україні, а також ускладнення форм та засобів скоєння таких порушень обумовлюють необхідність детального вивчення й удосконалення теоретико-методичних засад економічної експертизи. До того ж відсутність методики економічної

експертизи розрахунків, пов'язаних із податком на доходи фізичних осіб, серед атестованих і рекомендованих до застосування в Реєстрі методик проведення експертиз обумовлює актуальність і своєчасність теми дослідження.

1. ПОДАТОК НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ: ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ТА МЕХАНІЗМ СТЯГНЕННЯ

Податок на доходи фізичних осіб – це одна з форм наповнення бюджету. Вона застосовується податковою системою більшості країн. При визначенні економічної сутності необхідно чітко розмежувати об’єктивне існування податку властивими йому функціями – мобілізації фінансових ресурсів в розпорядження держави, стимулювання економічних і соціальних процесів у державі, та суб’єктивний процес його використання в здійсненні фінансової політики.

Податок на доходи фізичних осіб — загальнодержавний податок, що стягується з доходів фізичних осіб (громадян — резидентів) і нерезидентів, які отримують доходи з джерел їх походження в Україні (та за її межами для резидентів).

В Україні податок на доходи фізичних осіб сформувався за кілька етапів. Першим є 5 липня 1991 року Законом Української РСР № 1306-ХІІ. Саме тоді запроваджено систему оподаткування громадян в Україні прибутковим податком з громадян України, іноземних громадян та осіб без громадянства.

26 грудня 1992 року Кабінетом Міністрів України було зупинено дію Закону № 1306-ХІІ, прийнятого Верховною Радою Української РСР та запроваджено «прибутковий податок з громадян».

1 січня 2004 року Законом України № 889-IV, взамін прибутковому податку з громадян, введено в дію податок на доходи фізичних осіб.

2 грудня 2010 року, з метою припинення спекуляцій нормами законодавства, ряд окремих законодавчих актів об’єднано в єдиний нормативно-правовий акт — Податковий кодекс України, в якому справляння податку на доходи фізичних осіб регламентується розділом IV.

В сучасних умовах податок на доходи фізичних осіб є одним з найвагоміших джерел доходів бюджету. Серед європейських країн найбільше фіскальне значення має в таких країнах, як Данія, Фінляндія, Швеція, забезпечуючи 30-50% загальної суми податкових надходжень. У ряді європейських країн його фіскальна роль зменшилася, поступившись ролі платежів до соціальних фондів. В податковій системі України, податок на доходи фізичних осіб займає одне з визначних місць. З нього формується значна частина дохідної бази Державного бюджету України.

Податку на доходи фізичних осіб, як економічній категорії властиві наступні характеристики, зображені на рис. 1.

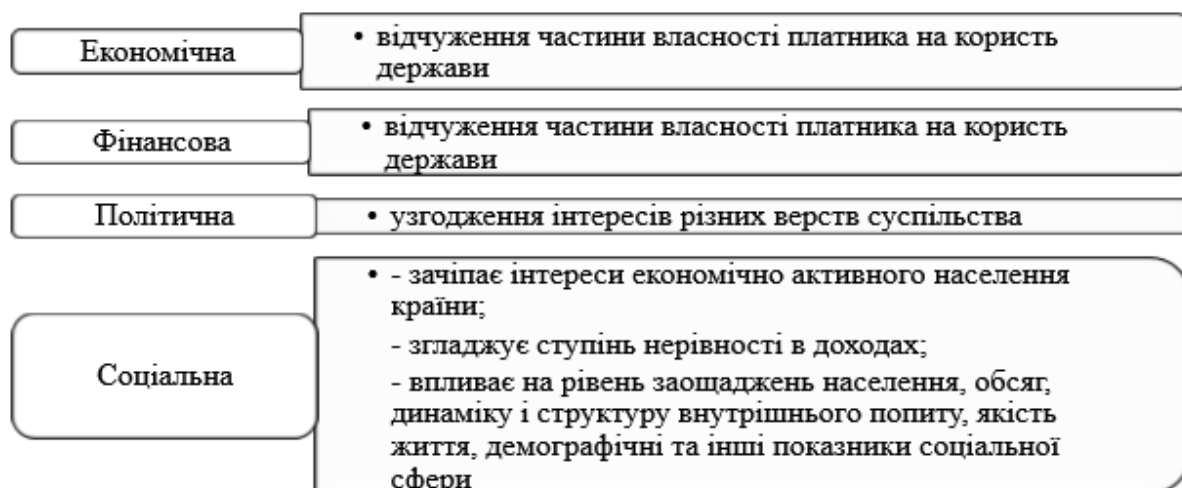

Рис. 1. Характеристики податку на доходи фізичних осіб

Через ПДФО реалізується зв'язок громадян-платників з державою (в особі фіскальних органів) і місцевими органами самоврядування, тим самим вони стають причетними до формування доходів бюджету і дає підставу для контролю за ефективним використанням державних ресурсів.

У сучасних умовах поряд з фіскальною особливою увагу держава приділяє регулюючій функції ПДФО, так як вона чинить серйозний вплив на рівень і структуру доходів населення, його платоспроможний попит.

Значущість ПДФО обумовлена тим, що він:

1) безпосередньо зачіпає інтереси всіх без винятку верств економічно активного населення країни;

2) один з основних податків, який дозволяє в максимальному ступені реалізувати основні принципи оподаткування: справедливість і рівномірність розподілу податкового тягаря;

3) дозволяє змінювати розмір кінцевих доходів населення без зміни відповідності між результатами праці та її оплатою;

4) впливає на структуру кінцевих доходів населення, а отже, і на структуру потреб населення;

5) дозволяє обкладати доходи, які отримуються з різних джерел

В Україні порядок нарахування та сплати податку на доходи фізичних осіб регулюється розділом IV Податкового кодексу. Механізм нарахування і стягнення податку на доходи фізичних осіб повинен базуватися на складових елементах системи оподаткування та чинному податковому законодавстві (рис. 2).

При визначенні платника податку поєднуються принципи джерела походження доходу і принципу резидентства.

В ст. 162 Податкового кодексу України визначено, що платниками ПДФО є: - фізична особа

- резидент, яка отримує доходи як з джерела їх походження в Україні, так і іноземні доходи;

- фізична особа - нерезидент, яка отримує доходи з джерела їх походження в Україні; - податковий агент

- юридична або самозайнята особа, які зобов'язані нараховувати, утримувати та сплачувати податок від імені та за рахунок коштів платника.

Не є платником податку нерезидент, який отримує доходи з джерела їх походження в Україні і має дипломатичні привілеї та імунітет, встановлені чинним міжнародним договором України [1].

При визначенні бази оподаткування платник має право скористатися податковою соціальною пільгою, на яку коригується загальний оподатковуваний дохід. Пільга може використовуватися виключно до заробітної плати тільки за одним місцем роботи і для її отримання працівник

повинен подати заяву роботодавцю. Держслужбовці подають лише підтверджувальні документи для встановлення розміру пільги.

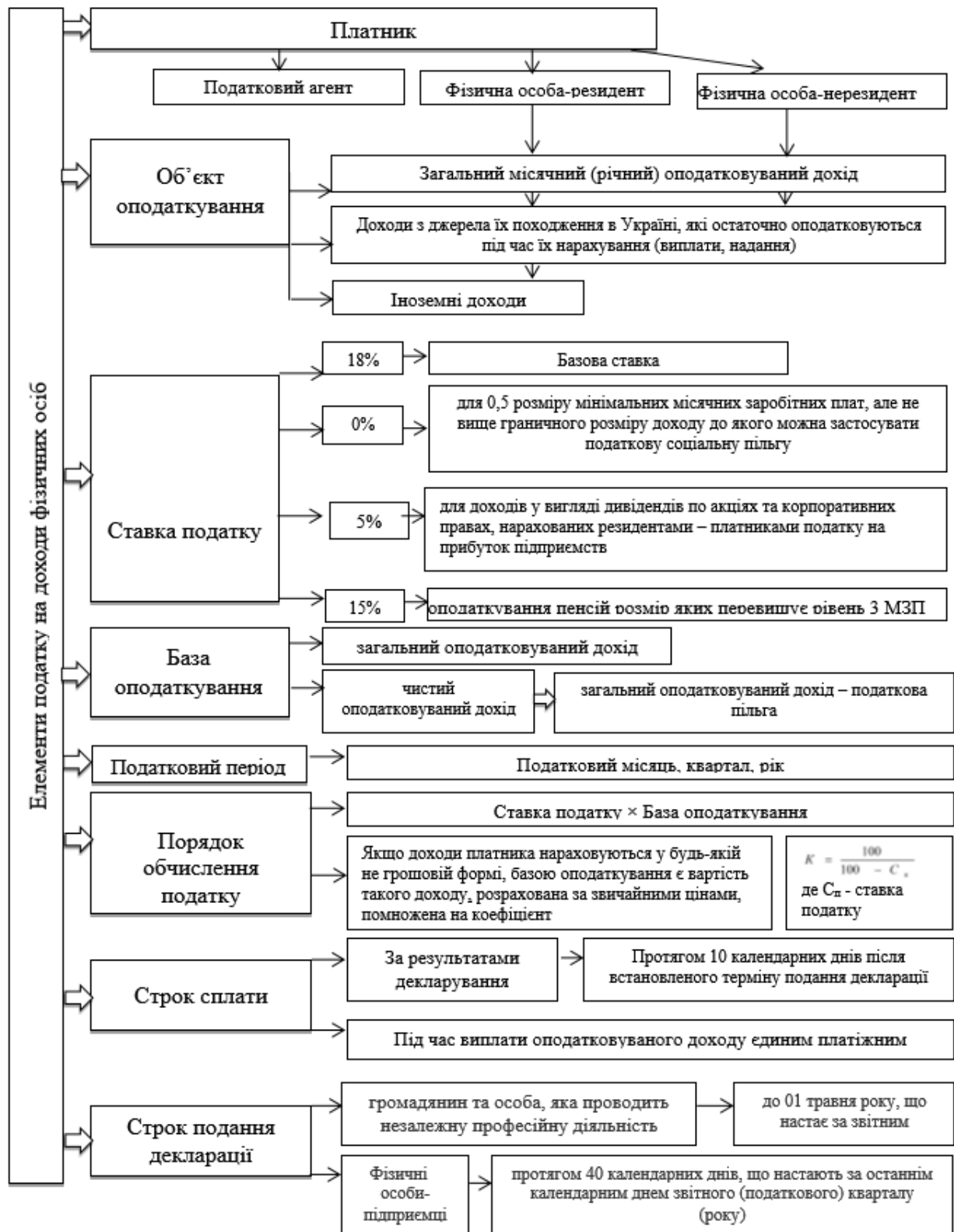

Рис. 2. Механізм стягнення податку на доходи фізичних осіб в 2017 р.

Податкова соціальна пільга не може бути застосована до:

- 1) доходів платника податку, інших ніж заробітна плата;
- 2) заробітної плати, яку платник податку протягом звітного податкового місяця отримує одночасно з доходами у вигляді стипендії, грошового чи майнового (речового) забезпечення учнів, студентів, аспірантів, ординаторів, ад'юнктів, військовослужбовців, що виплачуються з бюджету;
- 3) доходу само зайнятої особи від провадження підприємницької діяльності, а також іншої незалежної професійної діяльності.

Розмір податкової соціальної пільги визначається виходячи з прожиткового мінімуму для працездатної особи (із розрахунку на місяць), встановленого законом на 1 січня звітного податкового року і протягом року не підлягає змінам. Розглянемо категорії платників і розмір пільг (табл. 1), які вони мають право застосувати до доходу, який повинен не перевищує суми, що дорівнює розміру місячного прожиткового мінімуму, діючого для працездатної особи на 1 січня звітного податкового року, помноженого на 1,4 та округленого до найближчих 10 гривень.

Беручи до уваги новий Прожитковий мінімум - 2017 для працездатної особи (тобто 1600 грн.), з 01 січня 2017 р податкова соціальна пільга (ПСП) отримала такі розміри:

$100 \% = 1600 * 0,50 = 800,00$ грн. (тобто 50 % вищезгаданого прожиткового мінімуму)

01 - 150 % ПСП = 1200,00 грн.

02 - 200 % ПСП = 1600 грн.

Згідно підпункту 169.4.1 Податкового кодексу України податкова соціальна пільга - 2017 може застосовуватися до доходу працівника у вигляді заробітної плати чи прирівняних до неї виплат, якщо розмір доходу не перевищує прожиткового мінімуму для працездатної особи, встановленого на 01 січня звітного податкового року, помноженого на 1,4 та округленого до найближчих 10 гривень."

Тобто максимальний розмір доходу, при оподаткуванні якого може бути застосована податкова соціальна пільга у 2017 році = $1600 * 1,4 \approx 2240$ грн.

З вище зазначеного, можна визначити, що розмір податкової соціальної пільги не змінюється протягом податкового року і залежить від розміру мінімальної заробітної плати встановленої на 1 січня, проте недоліком є те, що гранична сума доходу до якої можна застосувати податкову соціальну пільгу також не змінюється, але номінальний рівень доходів громадян може зростати, що зумовлено плановими підвищеннями рівня мінімальної заробітної плати в країні та знеціненням грошей. Нестабільність податкового законодавства впливає на зміну підходів щодо оподаткування та визначення ставок.

Зміни розміру відсоткових ставок залежать від впливу різноманітних чинників, зокрема, найбільший вплив спричиняють політичний та економічний. Протягом досить тривалого періоду часу в Україні існував диференційований підхід щодо оподаткування доходів громадян, який базувався на категоріях і групах платників, максимальні ставки оподаткування доходів громадян сягали до 50-60%.

Зниження податкового навантаження на громадян і можливість використання податкової соціальної пільги відбулося із переходом до 3-го етапу із затвердженням Закону України «Про податок з доходів фізичних осіб». Прийняття в 2010 р. Податкового кодексу України зумовило зниження податкового навантаження на громадян, запровадження мало прогресивної, диференційованої шкали оподаткування. Максимальна ставка оподаткування знизилась до 30%. З 1 січня 2016р. вступили в дію зміни до Податкового кодексу України, і однією із новацій є відмова від диференційованого підходу щодо розміру доходів громадян і встановлення для всіх єдиної ставки 18%, крім доходів отриманих від пенсій (якщо пенсія більше 3-х розмірів МЗП, то сплачується податок за ставкою 15%).

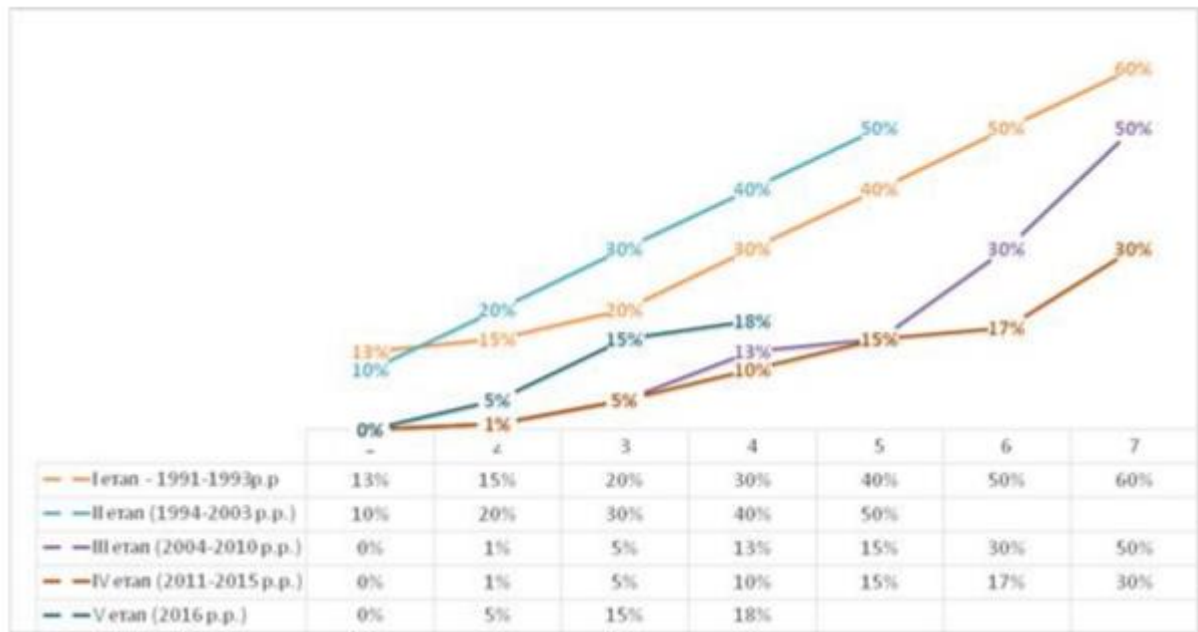

Рис. 3. Етапи зміни відсоткових ставок з податку на доходи фізичних осіб в Україні

Зниження податкового навантаження на громадян і можливість використання податкової соціальної пільги відбулося із переходом до 3-го етапу із затвердженням Закону України «Про податок з доходів фізичних осіб». Прийняття в 2010 р. Податкового кодексу України зумовило зниження податкового навантаження на громадян, запровадження мало прогресивної, диференційованої шкали оподаткування. Максимальна ставка оподаткування знизилась до 30%. З 1 січня 2016р. вступили в дію зміни до Податкового кодексу України, і однією із новацій є відмова від диференційованого підходу щодо розміру доходів громадян і встановлення для всіх єдиної ставки 18%, крім доходів отриманих від пенсій (якщо пенсія більше 3-х розмірів МЗП, то сплачується податок за ставкою 15%).

Оцінити фіскальну функцію з податку на доходи фізичних осіб можна на основі динаміки надходжень з податку до бюджету України. Перш ніж проводити аналіз доцільно визначити порядок розподілу ПДФО до бюджету (див. рис. 4), який відповідно до Бюджетного кодексу України на 2016р. передбачає стягнення:

1. До доходів Державного бюджету України (ст. 29 БКУ): - 25 % податку на доходи фізичних осіб на відповідній території України (крім території міст Києва та Севастополя); - 60 % - на території міста Києва.

2. До доходів Місцевого бюджету України (ст. 64 БКУ): - 60% ПДФО по всій території України, крім міста Київ та Севастополь (крім пасивних доходів фізичних осіб (проценти на поточний або депозитний (вкладний) банківський рахунок, проценти на вклад (депозит) у кредитній спілці); - 40% ПДФО у місті Києві (крім пасивних доходів фізичних осіб (проценти на поточний або депозитний (вкладний) банківський рахунок, проценти на вклад (депозит) у кредитній спілці);

3. До обласних бюджетів - 15%.

Державна політика в сфері розподілу податку на доходи фізичних осіб між місцевими та державним бюджетом України протягом 2010-2016 рр. була неоднозначною, що видно з рис. 5. Протягом 2010-2014 рр. даний податок був джерелом наповнення місцевих бюджетів, частка надходжень від якого коливалась від 100% в 2010р. до 83,2% в 2014р. при цьому спостерігалась незначна тенденція щодо зниження його структури.

Рис. 4. Розмежування податку на доходи фізичних осіб відповідно до Бюджетного кодексу України

Реалізація Програми Кабінету Міністрів України «Відновлення України» зумовила зміну структури перерозподілу податку на доходи фізичних осіб між державним і місцевими бюджетами, що було затверджено

в Законі України «Про Державний бюджет України» та Бюджетному кодексі України (див. рис. 4). Такі зміни призвели до суттєвого зниження частки надходжень до місцевих бюджетів до рівня 54,9% в 2015р. та зростання частки надходжень до державного бюджету до 45,1%. В 2016 році така тенденція збереглась.

Загалом прогнозні показники доходів загального фонду місцевих бюджетів на 2017 рік в цілому по Україні в порівнянні із очікуваними надходженнями за 2016 рік прогноуються Міністерством фінансів України з ростом на 15 відсотків.

За рахунок очікуваного зростання оплати праці найманих працівників бюджетної сфери та приватного сектору надходження до місцевих бюджетів податку на доходи фізичних осіб прогноуються з ростом у цілому на 21,6 відсотка.

2. ОЦІНКА ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

Податок на доходи фізичних осіб (ПДФО), як і будь-який інший, виконує дві функції: фіскальну й регулювальну. Тому ефективність функціонування податку слід розглядати щонайменше з цих двох позицій.

З точки зору дотримання принципів ефективності і справедливості оподаткування не менш важливим є дослідження регулятивних властивостей податку. Справедливість є досить абстрактним критерієм у оподаткуванні, це ідеал соціально-економічних відносин, досягти якого неможливо, але варто прагнути. На основі цього ідеалу формуються податкова культура та мораль, взаємовідносини між платниками й державою, поведінка та ставлення платників до виконання свого обов'язку. Тому надзвичайно важливо аналізувати теперішню ситуацію як відправну точку розроблення й реалізації рішень щодо вдосконалення системи оподаткування загалом або певного податку зокрема. Дослідження ґрунтується на багатовимірному аналізі механізму розподілу податкового навантаження на доходи громадян, що дає змогу оцінити його комплексно та розробити дієві заходи з подальшого реформування ПДФО в Україні.

Позитивна тенденція надходжень з податку на доходи фізичних осіб не може об'єктивно характеризувати політику держави у сфері справляння даного податку. Так, як він залежить від ряду інших факторів, таких як:

- збільшення кількості платників податку;
- легалізація доходів платників;
- рівень заробітної плати в країні;
- рівень мінімальної заробітної плати в країні та можливість застосування податкової соціальної пільги;
- рівень зайнятості та зростання загального добробуту населення в країні;

- налагодження податкової культури серед платників та інші фактори.
Оцінку податку на доходи фізичних осіб як фіскального показника доцільно здійснити за показниками наведеними в табл.2.

Таблиця 2

Оцінка податку на доходи фізичних осіб як фіскального показника

Показник	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
Податок на доходи фізичних осіб, млн. грн.	51029	60225	68092	72151	75203	99983	116627
Всього податкових надходжень, млн. грн.	246441	334692	360567	353968	367512	507636	612910
Частка ПДФО в структурі податкових надходжень, %	20,71	17,99	18,88	20,38	20,46	19,70	19,03
ПДФО у % до ВВП	4,7	4,6	4,8	5	4,8	5,1	5,1
ПДФО на 1 людину, грн.	1110	1316	1492	1584	1655	2329	2727
ПДФО на 1 працюючого, грн. *	2518	2963	3345	3536	4161	6081	7108

В структурі податкових надходжень до бюджету податок на доходи фізичних осіб займає значну частку, яка коливається в середньому від 18 до 20,7%. Зростання надходжень від ПДФО свідчить про зростання номінальних доходів населення, в першу чергу за рахунок зростання номінальної заробітної плати і підвищення фіскальної ефективності податку. Частка ПДФО відносно ВВП складає протягом 2010-2016 р.р. приблизно 5% із

відхиленням плюс (мінус) 3%, що характеризує податок на доходи фізичних осіб як стабільне джерело доходів бюджету.

Важливими показниками, що характеризують особливості формування надходжень від податку є податок на доходи фізичних осіб на 1 людину і 1 працюючого. З даних наведених у таблиці, видно, що податкове навантаження на 1-го працюючого суттєво зростає порівняно із одною людиною.

Якщо в 2010 році це відношення було 2 до 1, то у 2016р. воно становить майже 3 до 1, що може свідчити про приховування доходів громадян, які офіційно не зайняті, але при цьому активно працюють в тіньовому секторі економіки. Збільшення податку залежить від зростання рівня мінімальної заробітної плати в країні.

Тому, подальша фіскальна політика у сфері справляння даного податку повинна бути спрямована на легалізацію доходів громадян, налагодження тісної співпраці між платниками і працівниками фіскальної служби, виявлення джерел походження об'єкта оподаткування (за рахунок переходу більшості розрахунків з готівкових на безготівкові), впровадження автоматичного стягнення податку при отриманні доходів з громадян, з будь-яких, джерел, які згідно Податкового кодексу України є об'єктом оподаткування. Налагодження податкової культури у платників і їх співпраці з працівниками фіскальної служби потребує певного часу, протягом якого повинні активно вестися роз'яснювальні роботи з боку працівники фіскальних органів та впроваджуватися система попереджувальних заходів щодо несплати податків платниками, або приховуванням ними доходів, а потім застосовуватися жорстка система штрафних санкцій до платника. За якої платнику стане не вигідно приховувати доходи, так як штраф може перевищувати його розмір. Ці заходи не лише забезпечать виконання регулятивної, але й фіскальної функції податку. Так як всі платники повинні бути рівні перед законом, і не ухилятися від їх сплати.

Отже, розподіл платників податків за шкалою доходів є досить нерівномірним. Спостерігається значний рівень стратифікації населення за доходами, що вказує на високу ймовірність негативних явищ у вітчизняній соціально-економічній системі³. Хоча розшарування в динаміці зменшується, а щільність функції розподілу в Україні у 2016 р. за своїми статистичними характеристиками стала подібнішою до функції логнормального розподілу, ситуація залишається неоднозначною. Зміни відбуваються досить повільно та пов'язані переважно з результатами економічного зростання, що буде показано далі (як відомо, до 2015 року в Україні спостерігалися катастрофічні темпи падіння приросту реального ВВП, і зменшення нерівномірності розподілу доходів у вітчизняній економіці призупинилося).

Одним із можливих пояснень досить тривалого існування значного рівня стратифікації населення за доходами може бути таке. Отримані функції розподілу, ймовірно, не враховують значну частину тіньових доходів усіх верств населення України. Це доходи, отримані у формі готівкових грошей (заробітна плата “в конвертах”, хабарі тощо), а також додаткові пільги (fringe benefits). Одержання доходів у такому вигляді особливо характерне для громадян із середнім і вищим від середнього їх рівнями. Водночас функція розподілу не враховує й усіх доходів громадян із нижчим за середній і найнижчим їх рівнями. Найпоширеніша форма доходу для цих категорій громадян — натуральна (власне господарство)⁶, грошової набуває лише певна його частина (через торгівлю). Стосовно найбільш не врахованих також доходи у вигляді соціальних (субсидії, дотації, матеріальна допомога, пенсії тощо) і родинних трансфертів (грошові перекази, матеріальна допомога, аліменти та ін.)⁷. Тіньові доходи населення України, мабуть, певною мірою пом'якшують негативний вплив економічних криз і соціальних потрясінь⁸. Принаймні, лише цим можна пояснити факт відсутності в нашій державі масштабних наслідків такого значного розшарування населення за доходами. Отже, на рис. 1 і 2 можна побачити лише наближену до дійсності, а не реальну картину цього розшарування,

адже певна неврахована частина доходів громадян, зокрема тих, які належать до середнього класу й найбідніших, може знижувати рівень стратифікації. Водночас неврахована частина доходів найбагатших⁹ підвищуватиме його.

Можливо, з урахуванням величини цих доходів функція розподілу буде іншою, а рівень стратифікації — нижчим. Утім, останній, на нашу думку, все одно залишається надмірним, значно вищим від того, який констатується офіційними джерелами¹⁰. За даними Державної служби статистики України у 2016 р. коефіцієнт Джині, розрахований за даними ВОУЖДУ, по загальних доходах становив 0,243 (у 2015 р. — 0,249), а по грошових — 0,263 (0,270)¹¹. Але ці оцінки є ненадійними: відносна стандартна похибка вибірки (RSE) для коефіцієнта Джині — 0,91 %¹². Отже, зазначена оцінка є істотно заниженою, адже верхня межа довірчого інтервалу, наприклад, стосовно коефіцієнта Джині за 2016 р. для грошових доходів становить 0,502. Крім цього, до вибірки щорічного статистичного обстеження умов життя домогосподарств, як правило, потрапляють малозабезпечені верстви населення, що призводить до зміщення оцінок нерівності.

3. МЕТОДИКА ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ РОЗРАХУНКІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ПОДАТКОМ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

Сучасний стан економіки України, що характеризується кризовими явищами на фоні процесів глобалізації, значно ускладнює умови функціонування суб'єктів господарювання. Це має вияв у збільшенні економічних правопорушень, а також в ускладненні їх форм і засобів скоєння. Значна частина економічних правопорушень пов'язана саме з порушеннями податкового законодавства. Провідне місце в податковій системі держави належить податку на доходи фізичних осіб (далі – ПДФО). Цей податок посідає першу позицію за значущістю в доходах місцевого бюджету та другу позицію (після податку на додану вартість) – у структурі податкових надходжень дохідної частини Зведеного бюджету України, а саме: у 2010 році, – 23,45 %, у 2011 році, – 21,6 %, у 2012 р. – 19,29 %, у 2013 р. – 20,4 %, у 2014 р.– 21,83 % [1].

У зв'язку з цим і кількість порушень, які мають відношення до розрахунків, пов'язаних із ПДФО, є значною. З метою притягнення до відповідальності винних осіб відповідно до чинного законодавства країни правоохоронні та судові органи мають кваліфікувати такі правопорушення як злочини. Установлення певних кваліфікаційних ознак економічних злочинів неможливе без застосування спеціальних знань із питань бухгалтерського обліку, фінансового контролю та економічного аналізу. У зв'язку з тим, що в Україні відсутні єдині теоретикометодичні засади виконання економічної експертизи (далі –ЕЕ) розрахунків, пов'язаних із ПДФО, необхідним є розроблення науково обґрунтованих теоретичних положень і практичних рекомендацій із досліджуваного питання. Дослідженням теоретико-методичних засад ЕЕ присвятили свої праці такі автори, як Белкін Р. С., Білуха М. Т., Бутинець Ф. Ф., Волкова І. А., Камлик М. І., Капусник К. В., Мумінова-Савіна Г. Г., Понікаров В. Д., Пошюнас П. К., Хомутенко О. В.,

Чаадаєв С. Г. [3 – 13]. Однак дослідження щодо теоретико-методичних засад ЕЕ у справах із ПДФО відсутні. Усе це визначає та обґрунтовує актуальність теми дослідження. Реалізація будь-якого дослідження відбувається шляхом використання певної методики – сукупності методів, прийомів та способів пізнання, що застосовуються в конкретній послідовності. Економічна експертиза, яка виступає як дослідження, теж має свою загальну методику. Однак, якщо розглядати економічну експертизу за досліджуванним напрямом, а саме – за розрахунками, пов'язаними із ПДФО, то слід зазначити, що вона буде мати свою специфіку. Слід зауважити, що останнім часом в Україні для уніфікації порядку проведення будь-якого експертного дослідження (у тому числі й економічного дослідження) Міністерством юстиції відкритий доступ до Реєстру методик проведення судових експертиз [14]. Цей реєстр є офіційною електронною базою даних щодо атестованих в експертній практиці методик проведення судових експертиз у цілому та економічних експертиз зокрема. Аналіз наведених у Реєстрі методик економічних експертиз засвідчив, що серед атестованих і рекомендованих до застосування в практиці експертів-економістів методик відсутня методика ЕЕ розрахунків, пов'язаних із ПДФО. Ця обставина є ще одним аргументом, який підтверджує необхідність та своєчасність розгляду досліджуваного питання. Так, перш ніж перейти до розгляду методичних аспектів проведення ЕЕ розрахунків, пов'язаних із ПДФО, необхідно визначитися із тим, чим є методика СЕЕ в теоретичному сенсі.

Аналіз літературних джерел щодо визначення поняття "методика економічної експертизи" свідчить про різноманітні підходи, але найбільш доцільним та ефективним пропонується вважати підхід Федчишиної В. В. [15]. Беручи за основу підхід останньої, пропонується під методикою економічної експертизи розуміти сукупність методів та способів, які застосовуються судовим експертом-економістом із метою дослідження об'єкта експертизи та вирішення експертного завдання. Заслуговує на увагу і класифікація методів ЕЕ Федчишиної В. В., яка в даному дослідженні

береться за основу. Так, слід зауважити, що методика проведення економічної експертизи базується на використанні філософських, загальнонаукових та специфічних методів, які зображено на рис. 5.

Рис. 5. Класифікація методів економічної експертизи

Філософські методи мають універсальний, загальний характер, вони виступають "фундаментом" наукового пізнання. До зазначеної групи, крім діалектичного методу, відносять метафізичний, інтуїтивний, герменевтичний тощо.

Загальнонаукові методи є проміжною ланкою між філософськими та фундаментальними теоретико-методичними положеннями різних наук. Назва зазначених методів говорить сама за себе – вони використовуються в дослідженнях будьякої сфери. Загальнонаукові методи частіше за все використовують для дізнання і виявлення ознак скоєння корисливих правопорушень у практиці органів внутрішніх справ.

Щодо специфічних методів (або "спеціальних", як визначають їх деякі науковці), то їх доцільно розподіляти на дві групи: розрахунково-аналітичні (методи економічного аналізу, статистики, метод моделювання бухгалтерських документів, метод зіставлення та ін., що дають можливість виконувати різноманітні розрахунки); документальні (до яких належать прийоми документального контролю, що застосовують під час роботи й аналізу документів) [15].

Слід зазначити, що найбільш поширеними серед специфічних методів - економічної експертизи є методи документального контролю, а саме: формальна, арифметична, хронологічна, взаємна, нормативно-правова та інші перевірки документів. Це пов'язано з тим, що економічна експертиза виступає як дослідження, у якому базою виявлення фактичних обставин справи є документи, що надаються суб'єктом призначення експертизи.

Вивчаючи практику розгляду справ, що стосуються розрахунків, пов'язаних із ПДФО, слід зазначити, що більшість справ стосується питань оподаткування доходів, які нараховуються (виплачуються) у зв'язку із відносинами трудового наймання. До того ж усі питання, які виносяться на розгляд експерта-економіста за наведеними вище справами, можна умовно розподілити на дві групи:

- 1) питання, пов'язані з підтвердженням суми нарахованого доходу фізичної особи, із якої стягується ПДФО;
- 2) питання, пов'язані з підтвердженням правильності нарахування (сплати) ПДФО.

Виходячи з цього в межах даного дослідження розглядатимуться питання, що віднесено до другої групи, тобто питання, пов'язані з підтвердженням судовими експертами правильності нарахування (сплати) ПДФО. При цьому як база оподаткування розглядатиметься заробітна плата найманого працівника. Оскільки саме ця категорія платників ПДФО в Україні сьогодні є основною [1] і саме за цією категорією платників ПДФО налічується найбільша кількість економічних експертиз. У зв'язку з тим, що переважно робота експерта спрямована на вивчення документів як об'єктів СЕЕ, то вони є доказами встановлення фактичних обставин справи. Таким чином, дослідження документів становить основу методики в досліджуваній сфері та визначає специфіку останньої [16].

Так, основними документами, які правоохоронні та судові органи мають надавати на дослідження експертові-економісту (тобто об'єктами економічної експертизи) у справах, пов'язаних із розрахунками ПДФО з

найманих працівників, є такі: податковий розрахунок сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податку, і сум утриманого з них податку; розрахунково-платіжна відомість працівника; розрахунково-платіжна відомість (зведена), виписки банку. Крім того, додатково можуть бути досліджені реєстри обліку, видаткові касові ордери, записи в касових книгах, акти перевірок, висновки експертів з інших галузей тощо [17; 18].

Економічна експертиза справ, що стосуються розрахунків, пов'язаних із ПДФО, починається з перевірки того, чи належать до компетенції експерта-економіста ті питання, що поставлені до нього правоохоронними та судовими органами. Ураховуючи той факт, що в даному дослідженні розглядатимуться питання, пов'язані з підтвердженням правильності нарахування (сплати) ПДФО щодо доходів найманих працівників, наступним етапом у роботі експерта-економіста є визначення факту застосування податкової соціальної пільги (далі – ПСП). Після цього з боку експерта пропонується підтвердити суми виплаченого найманим працівникам доходу шляхом перевірки наявності форм: 1-ДФ, П-6, П-7. У разі якщо перелічені форми не надані експерту для розгляду, складається клопотання та передається до суб'єкта призначення ЕЕ.

Якщо клопотання не задоволене, експерт має право відмовитись від проведення експертизи, спираючись на недостатність документів для встановлення фактичних обставин справи. Якщо клопотання задоволене або всі необхідні форми документів містяться в матеріалах справи, судовий експерт перевіряє правильність оформлення та заповнення наданих документів, арифметичну точність даних у цих документах та узгодженість останніх, використовуючи методи документального контролю.

Найбільш поширеними методами документального контролю є формальна, арифметична та взаємна перевірки документів [19; 20]. У процесі зазначених перевірок установлюють точність підрахунків, правильність застосування форми та повноту зазначення реквізитів документів, відповідність записів про господарсько-фінансові операції вимогам

нормативних документів [21 – 24]. Ураховуючи зазначене, запропоновано алгоритм проведення формальної перевірки документів, пов'язаних із розрахунком ПДФО (рис. 6).

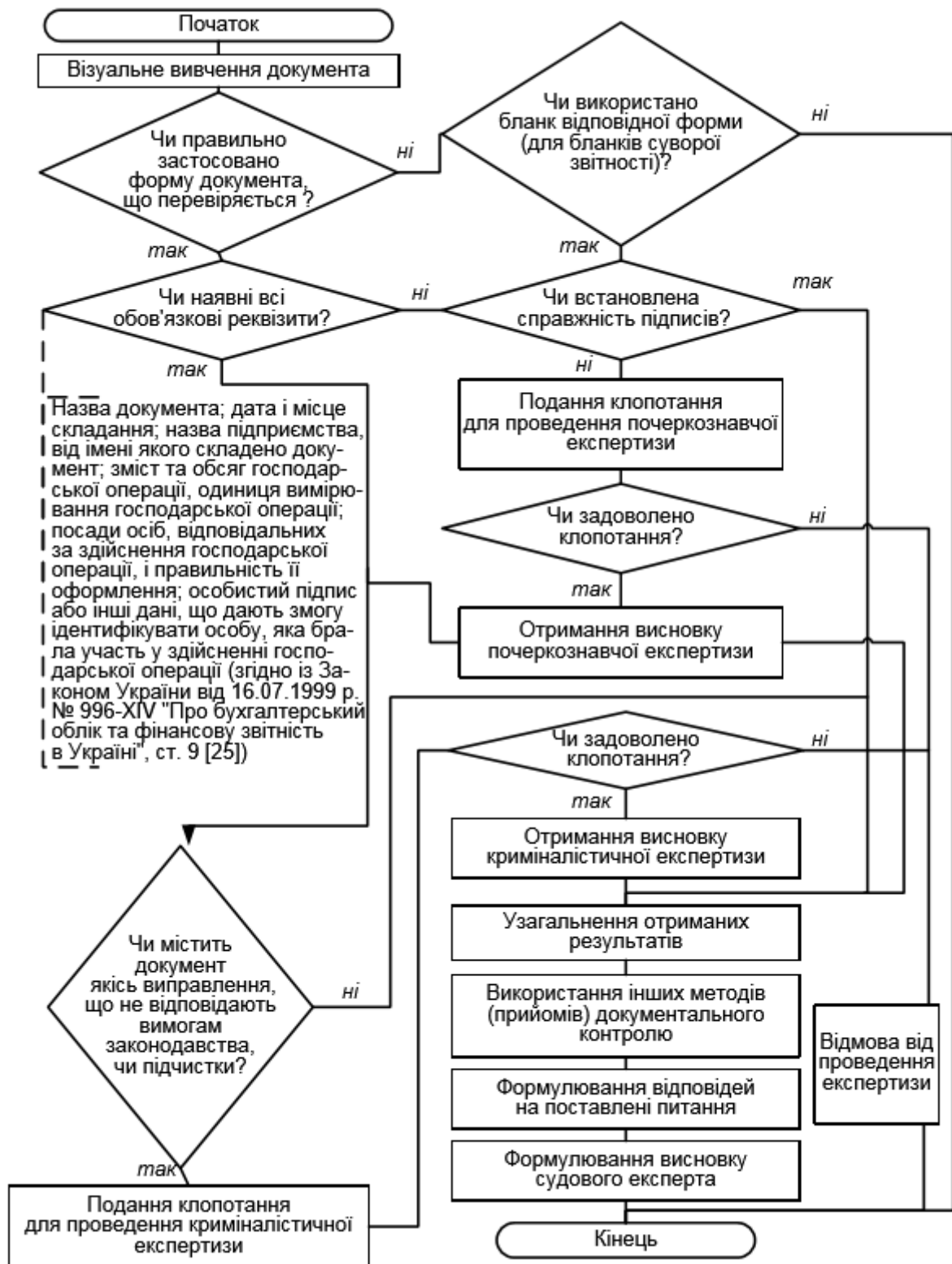

Рис. 6. Алгоритм формальної перевірки документів, пов'язаних із розрахунком ПДФО

Сутність формальної перевірки полягає у візуальному вивченні документа, у процесі якого необхідно визначитися з таким: чи правильно оформлені документи, чи наявні всі обов'язкові реквізити і чи містить досліджуваний документ якісь виправлення, що не відповідають вимогам законодавства, і підчистки. Тобто, наприклад, якщо в документі не було вказано всі обов'язкові реквізити або це зроблено некоректно, то такий документ не буде мати юридичної сили (в разі, якщо форму такого документа закріплено на законодавчому рівні). До того ж експерт-економіст має звернути увагу на наявність усіх обов'язкових реквізитів, таких, як: назва документа; дата і місце складання; назва підприємства, від імені якого складено документ; зміст та обсяг господарської операції, одиниця вимірювання господарської операції; посади осіб, відповідальних за здійснення господарської операції; правильність оформлення; особистий підпис або інші дані, що дають змогу ідентифікувати особу, яка брала участь у здійсненні господарської операції (згідно із Законом України від 16.07.1999 р. № 996-XIV "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність України", ст. 9) [25].

Крім того, необхідно перевірити наявність та справжність підписів. Якщо в експерта виникають сумніви у справжності підписів, йому слід подати клопотання для проведення почеркознавчої експертизи.

У разі задоволення клопотання на основі висновку почеркознавчої експертизи експерт формує власну думку про стан документа. В іншому випадку експерт має відмовитися від проведення експертизи, оскільки не зможе сформулювати відповіді на поставлені питання через брак інформації. У разі якщо документ містить підчистки чи виправлення, що не відповідають вимогам законодавства; судовий експерт повинен подати клопотання для проведення криміналістичної експертизи. Якщо клопотання не задовольняється, експерт має відмовитися від проведення експертизи. Наступним етапом дослідження документів, пов'язаних із розрахунком

ПДФО, є арифметична перевірка, алгоритм проведення якої запропоновано на рис. 7.

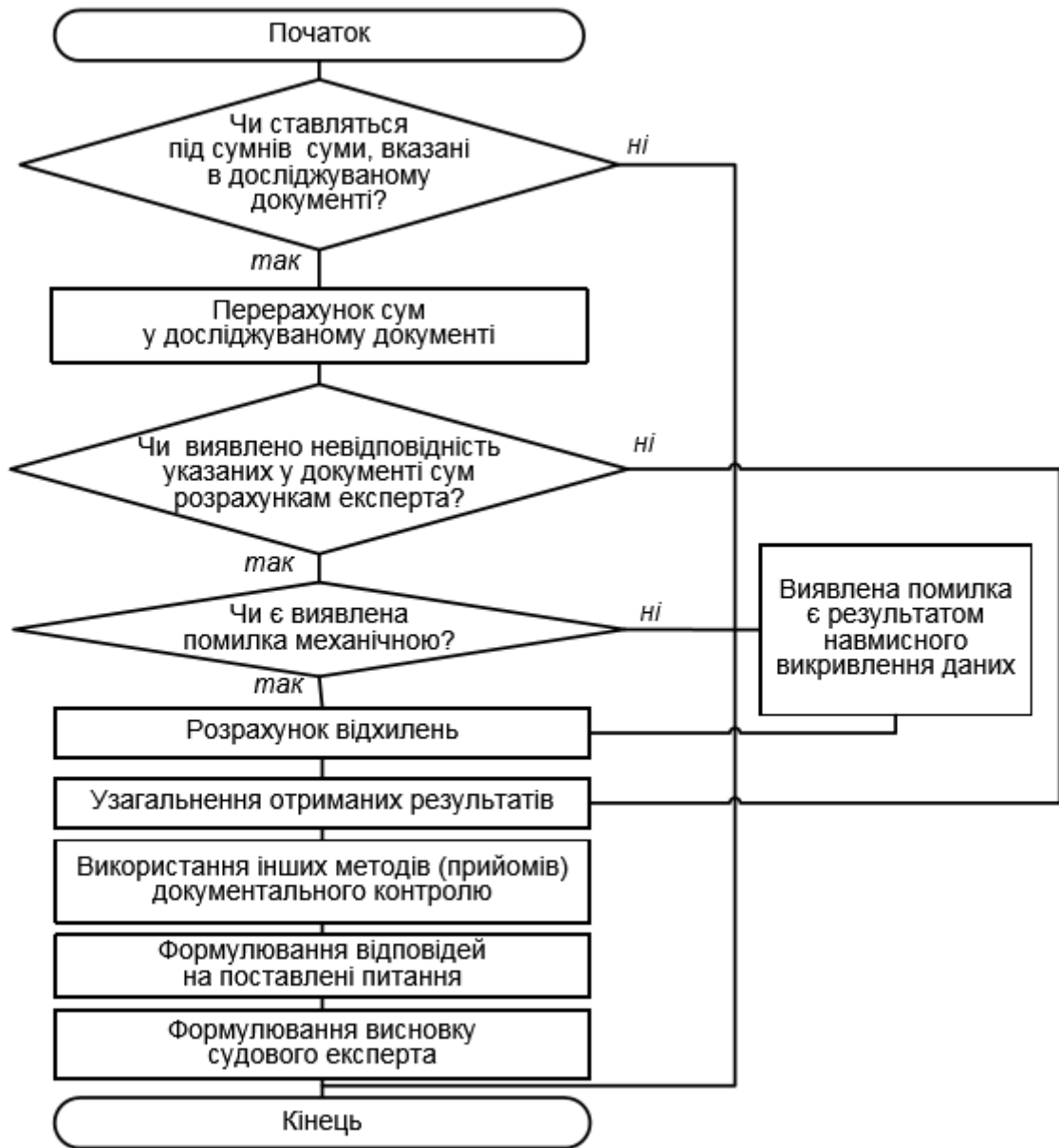

Рис. 7. Алгоритм арифметичної перевірки документів, пов'язаних із розрахунком ПДФО

Арифметична перевірка є одним із основних прийомів дослідження у процесі економічної експертизи справ, пов'язаних із нарахуванням та сплатою ПДФО. Це пов'язано з тим, що переважна більшість питань, які постають перед експертом, стосуються правильності визначення сум, що підлягають сплаті до відповідного місцевого бюджету. Не меншого значення у процесі експертного дослідження набуває взаємна перевірка. Вона полягає

у зіставленні однакових показників, що містяться в різних документах, але пов'язані з однією операцією. Якщо експерт вирішить, що йому недостатньо наданих на дослідження документів, він має подати клопотання про надання додаткових документів.

Якщо клопотання не буде задоволене, то експерт не зможе сформулювати повні та обгрунтовані відповіді на поставлені до нього питання і має відмовитися від проведення експертизи. Запропонований алгоритм взаємної перевірки документів, пов'язаних із розрахунком ПДФО, наведено на рис. 8.

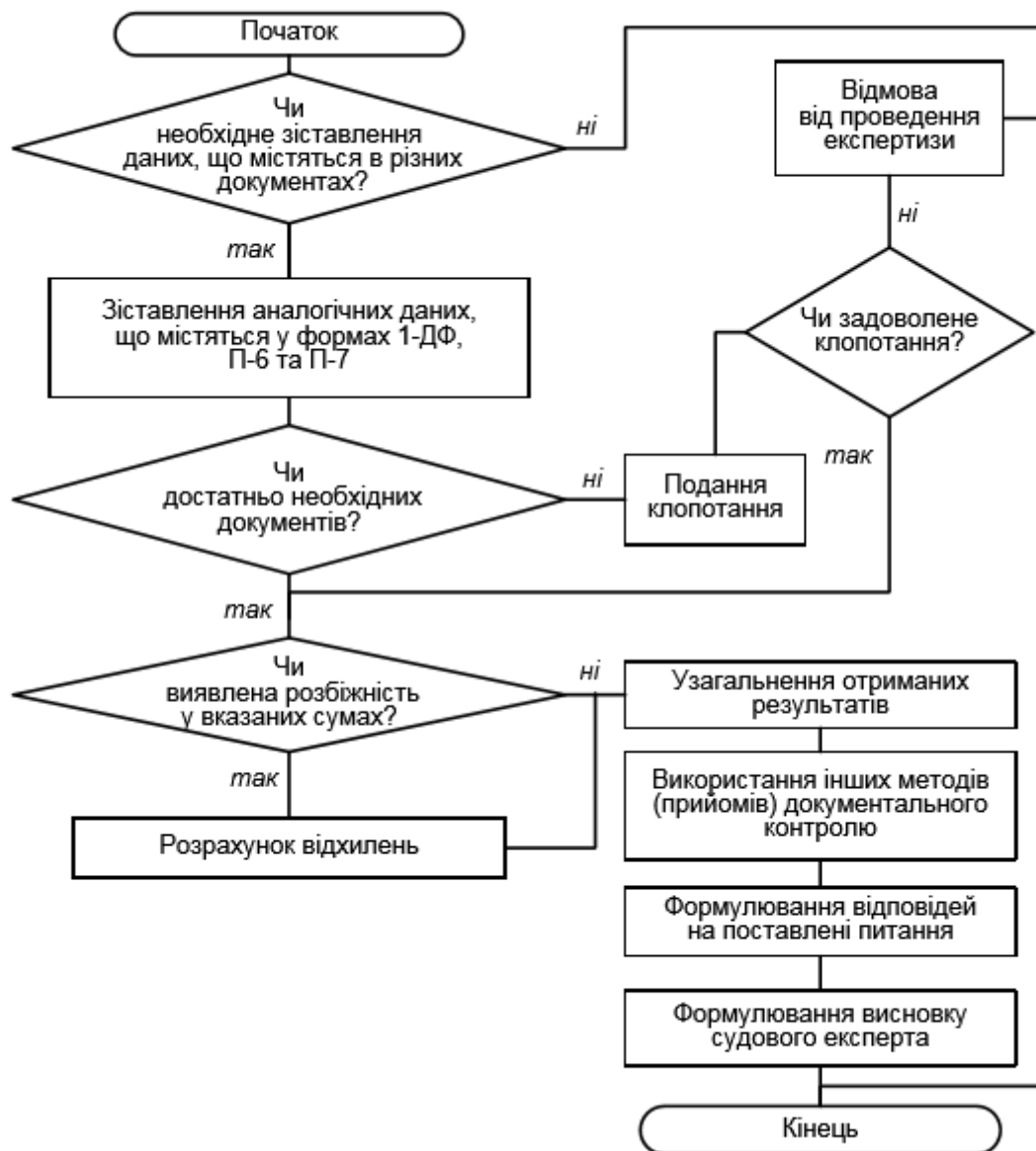

Рис. 5. Алгоритм взаємної перевірки документів, пов'язаних із розрахунком ПДФО

Як видно з рис. 8, у разі виявлення розбіжностей у документах експерт повинен розрахувати відхилення, узагальнити й обґрунтувати у висновку експерта отриману інформацію. Таким чином, виходячи з наведеного слід зазначити, що під методикою економічної експертизи потрібно розуміти сукупність методів та способів, які застосовуються судовим експертом-економістом з метою дослідження об'єкта експертизи та вирішення експертного завдання.

Методика проведення економічної експертизи базується на використанні філософських, загальнонаукових та специфічних методів. Формування ефективної методики обумовлюється її відповідністю процесу конкретного експертного дослідження. Запропоновані алгоритми дій експертів-економістів залежно від поставлених завдань і наданих об'єктів щодо проведення експертного дослідження розрахунків, пов'язаних із ПДФО, мають сприяти подальшому розвитку і вдосконаленню методики експертизи, скороченню витрат часу на проведення експертизи, повному і всебічному дослідженню фактичних обставин справи, а також мають на меті створити можливість підвищення достовірності висновків судових експертів.

ВИСНОВКИ

У курсовій роботі наведено теоретичне узагальнення та практичні рекомендації, а також обґрунтовано теоретико-методичні підходи з економічної експертизи податку на доходи фізичних осіб.

В процесі проведено дослідження було сформовано сучасний механізм стягнення податку на доходи фізичних осіб із врахуванням змін до Податкового кодексу України. Розглянуто питання щодо можливості застосування податкової соціальної пільги, її розмір для окремих категорій платників. Досліджено зміну відсоткових ставок з податку на доходи фізичних осіб в процесі становлення фіскальної політики України. Оцінено фіскальну спрямованість податку на доходи фізичних осіб в цілому по Україні та в розрізі місцевого та державного бюджетів.

Дослідження засвідчило, що регулятивна ефективність зазначеного податку підсилюється системою соціальних виплат. З огляду на це доцільно порушити питання про інтеграцію системи соціальних виплат громадянам України з механізмом персонального прибуткового податку, що сприятиме мінімізації негативних поведінкових ефектів унаслідок оподаткування та адресності, цілеспрямованості надання соціальної допомоги.

Таким чином, узагальнюючи всі нововведення можна стверджувати, що податок на доходи фізичних осіб виконує важливу фіскальну та соціально-регулятивну функції. Реформування податкового законодавства сприяло збільшенню податкових надходжень до бюджету та створило умови для підвищення впливу податку на рівень життя населення.

Запропоновані алгоритми дій експертів-економістів залежно від поставлених завдань і наданих об'єктів щодо проведення експертного дослідження розрахунків, пов'язаних із ПДФО, мають сприяти подальшому розвитку і вдосконаленню методики експертизи, скороченню витрат часу на проведення експертизи, повному і всебічному дослідженню фактичних

обставин справи, а також мають на меті створити можливості підвищення достовірності висновків судових експертів.

Результатами дослідження є: обґрунтування об'єктів економічної експертизи розрахунків, пов'язаних із податком на доходи фізичних осіб; окреслення особливостей методики економічної експертизи розрахунків, пов'язаних із податком на доходи фізичних осіб; розроблення загального алгоритму економічної експертизи, пов'язаного із податком на доходи фізичних осіб; наведення алгоритмів таких прийомів документального контролю у ході економічної експертизи: формальної, арифметичної та взаємної перевірок документів, що стосуються розрахунків, пов'язаних із податком на доходи фізичних осіб. Отримані результати дослідження відображають подальший розвиток та вдосконалення теоретико-методичних засад економічної експертизи, скороченню витрат часу на її проведення, повному та всебічному дослідженню фактичних обставин справи, а також мають на меті створити можливості для підвищення достовірності висновків економічних експертів. В результаті узагальнення викладеного матеріалу в курсовій роботі можна зазначити перспективні напрями вдосконалення проведення економічної експертизи податку на доходи фізичних осіб, а саме: використання інших методів документального контролю в процесі виконання економічної експертизи розрахунків, пов'язаних із податком на доходи фізичних осіб, використання розрахунково-аналітичних методів та встановлення порядку їх застосування у справах, пов'язаних із підтвердженням правильності нарахування (сплати) податку на доходи фізичних осіб, підтвердженням суми нарахованого доходу не тільки найманих працівників (щодо доходу, отриманого (нарахованого) у вигляді заробітної плати), але й інших категорій платників податків

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Чижова Т. В. Податки на доходи фізичних осіб: наукові постулати та практичні аспекти функціонування / Т. В. Чижова // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – Вип. 6, ч. 5. – С. 103–106.
2. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-ХІІ // Голос України від 21.04.1994 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon1.rada.gov.ua.
3. Белкин Р. С. Криминалистика: проблемы, тенденции, перспективы. Общая и частные теории / Р. С. Белкин. – М. : Юрид. лит., 1987. – 272 с.
4. Білуха М. Т. Судово-бухгалтерська експертиза : підручник для студентів вузів / М. Т. Білуха. – К. : Воля, 2004. – 653 с.
5. Бутинець Ф. Ф. Судовобухгалтерська експертиза : навч. посіб. для студ. спец. 7.050106 "Облік і аудит" / за ред. докт. екон. наук, проф. Бутиця Ф. Ф. – Житомир : ПП "Рута", 2004. – 460 с.
6. Волкова І. А. Судово-бухгалтерська експертиза : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / І. А. Волкова. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 84 с.
7. Камлик М. І. Судова бухгалтерія / М. І. Камлик. – К. : Атіка, 2003. – 592 с.
8. Капусник К. В. Інформаційне забезпечення економічних експертиз / К. В. Капусник, І. В. Губанова. // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики : зб. наук. пр. – Х. : Право, 2010. – Вип. 9. – С. 462 – 465.
9. Мумінова-Савіна Г. Г. Судово-бухгалтерська експертиза : [навч.- метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни] / Г. Г. Мумінова-Савіна. – К. : КНЕУ, 2004. – 268 с.

10. Понікаров В. Д. Судово-економічна експертиза : навч. посіб. / В. Д. Понікаров, С. М. Попова, Л. М. Попова. – Вид. 2-ге, доп. та перероб. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 366 с.
11. Пошюнас П. К. Судебная ревизия и судебно-экономическая экспертиза / П. К. Пошюнас. – Вильнюс : Минтис, 1990. – 232 с.
12. Хомутенко О. В. Про предмет і об'єкт судової економічної експертизи / О. В. Хомутенко, С. В. Кудряшова // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики : зб. наук. пр. – Х. : Право, 2010. – Вип. 10. – С. 553–561.
13. Правовая бухгалтерия / отв. ред. докт. юрид. наук, проф. Чаадаев С. Г. – М. : [б. и.], 2001. – 432 с.
14. Реєстр методик проведення судових експертиз [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rmpse.minjust.gov.ua>.
15. Федчишина В. В. Методика судово-бухгалтерської експертизи і підходи до визначення [Електронний ресурс] / В. В. Федчишина. – Режим доступу : eztuir.ztu.edu.ua/1786/1/36.Pdf.
16. Федчишина В. В. Методичне забезпечення експерта-бухгалтера у справах з ПДВ / В. В. Федчишина // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Економічні науки. – 2010. – № 2 (52). – С. 346–352.
17. Жебчук Л. Л. Удосконалення фіскальної складової механізму державного регулювання доходів населення / Л. Л. Жебчук // Економіка розвитку. – 2014. – № 3 (71). – С. 64–68.
18. Хомутенко О. В. Основні положення щодо елементів податку на доходи фізичних осіб і проблеми, які можуть виникнути при проведенні судових експертиз / О. В. Хомутенко // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. – 2011. – Вип. 11. – С. 591–598.
19. Коблянська О. І. Методичне забезпечення судово-бухгалтерської експертизи [Електронний ресурс] / О. І. Коблянська, Н. М. Сторожук //

Облік і фінанси АПК. Бухгалтерський портал. – Режим доступу : <http://magazine.faaf.org.ua/content/view/907/10>.

20. Чередниченко А. Межі компетенції судового експерта-економіста [Електронний ресурс] / А. Чередниченко // Незалежний аудитор. – Режим доступу : http://n-auditor.com.ua/uk/component/na_archive/629?view=material.

21. Базась М. Ф. Теоретико-методологічні засади судово-бухгалтерської експертизи: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. – К. : МАУП, 2007. – 488 с.

22. Попова Л. М. Судово-економічна експертиза : навч. посіб. / Л. М. Попова, С. М. Попова, В. Д. Понікаров. – Вид 2-ге, доп. та перероб. – Х. : Еспада, 2008. – 272 с.

23. Пушинська І. І. Метод судово-економічної експертизи / І. І. Пушинська // Вісник ЖДТУ. – 2011. – № 3 (57). – С. 132–135.

24. Махова З. Вплив податків на довготривале економічне зростання як актуальна проблема фіскальної політики / З. Махова, І. Котлан // Актуальні проблеми економіки. – 2014. – № 7 (157). – С. 418–428.

25. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV // Урядовий кур'єр від 01.09.1999 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>.

26. Чижова Т.В. Податок на доходи фізичних осіб: наукові постулати та практичні аспекти функціонування [Електронний ресурс] / Т. В. Чижикова. - Науковий вісник Херсонського державного університету. – Випуск 6. - Ч.5. – 2014р. – С. 103-106.

27. Ціна держави [Офіційний сайт]: <http://cost.ua/budget/revenue/#29>